

Ex Yu rock moment

Ha áttekintést készítünk az egykori jugoszláviai rock-szinterről, akkor elsőként az egybeesések, a revelációk tűnnek szembe, azok a modalitások, amelyek megegyeznek a nyugat-európaiakkal, mint például a poszt-punk, a noise, a trash, a cut-up, a fragmentalizmus, a Joy Division által képviselt sötét (dark) hullám, a posztindusztriális zene, az elektro-dance, a rock újradefiniálására való törekvés stb. A jugoszláviai együttesek tevékenysége, érdeklődése nagyon széles skálán mozgott, majdnem minden jelentősebb „nagyvilági” rockzenei poétika, stílus érdemben képviseltette magát, követőre talált.

A legjelentősebb központok Ljubljana, Zágráb, Rijeka, Pula és Belgrád. A leginkább urbánus jelleggel bíró települések ezek, ipari, gazdasági csomópontok. A hetvenes évek végétől kezdve, a punk megjelenésétől, a Pankrti megalakulásától fogva a szlovén szintér egyértelműen a legvitalisabb és a legfejlettebb. Ezt elsősorban a fiatalok szubkulturális törekvéseivel szembeni tolerancia, egy európai szellemű demokratikus légkör, valamint a viszonylagos gazdasági standard tette lehetővé.

Neue Slowenische Kunst

A Ljubljana német nevét viselő Laibach csoport provokatív, rendszerellenes, „kvázi-totalitárius” koncepciójával és posztmodern, posztindusztriális zenéjével botrányt botrányra halmozott az országban, úgyhogy végül fel sem léphettek egyetlen jugoszláv városban sem. Energiájukat és becsvágyukat ekkor Európa „meghódítására” fordították, és bejött nekik. Az egyik legerősebb szigetországi független kiadó, a londoni Mute szerződtette őket. Zeneszámaik és albumaik már az angliai toplistákon is szerepelnek, a nyugat-európai szaksajtó pedig komoly elemzésekben méltatja munkásságukat. A Laibach volt a Neue Slowenische Kunst nevezetű mozgalom elindítója, rajtuk kívül ide tartozott még a Sester Scipion Nasice színtársulat és az IRWIN képzőművészeti csoport.

A Laibachéhoz hasonló ambíciók vezérelték a Borghesiát is, de ők a high-tech dancefloor irányzathoz állnak közelebb, és a Brüsszeli székhelyű Play It Again Sam kiadónak dolgoznak. A Borghesia electro-beatje fragmentális elemekkel van felszórólva, előszeretettel alkalmazzák a cut-up módszert, ezen kívül radikális politikai állásfoglalásaikkal nem kevés borsot törtek a közelmúlt vaskalapos rendszere óreinek orra alá.

A Borghesiához hasonló zenei elképzelések vezették a Demolition Group zenekart is, amely a budapesti Répa Fesztiválon is bemutatkozott. A kritikusok a „szlovén Foetusnak” is nevezték őket. Különbösen az egykori Gastrbajtrs csoport frakciójáról van szó, annak a Gastrbajtrs -nak voltak a tagjai, melynek zenészei a Laibach projektumain, mint stúdiózenészek működtek közre. A Miladojka Youneed szintén szlovén zenekar. Instrumentális jazz-punk-funk-rock fúziójuk ugyancsak európai hírű. A szlovén együttesek közül feltétlenül érdemes megemlíteni a Polska Malca formációt, amely hardcore-ral kezdte, később pedig némileg „kultiváltabbá” vált. Az egyetlen igazi poszt-hardcore zenekarnak tartották őket Jugoszláviában. Muzsikájuk az amerikai Nomeansno és a holland Gore zenéjével rokonítható. A Polska Malca otthona Krško, ennek a kisvárosnak a közelében volt az egyetlen jugoszláviai atomerőmű. A Strelnikov szintén kisvárosi csoport, ők celjeiek. Rájuk a Big Black és hasonlók voltak hatással. Két „paranoiás” énekes szerepelt a felállásban, akik bábeli zűrzavart hoztak a színpadra.

A szlovén szintér egyik fő jellemzője, hogy nemcsak Ljubljanában, de a vidéki kisvárosokban is

mozgalmas zenei élet zajlott, majdnem minden városkában volt pl. punk vagy hardcore együttes. Ha valaki nem tudná, akkor annak eláruljuk, hogy a Laibach legénysége is Trbovlje bányavárosból indult világhódító útjára.

Made in Croatia

A Yu-rock érdekes színfoltját képezik a tenger melléki kikötők: Rijeka és Pula. E két város már a punk megjelenésének hajnalán is igyekezett szinkronban lenni az eseményekkel. A nagyhatalús és legendának számító ljubljanei Pankrti együttes mellett, az őspunkok éppen Rijekában működtek, mint pl. a Paraf és a Termiti, Pula pedig az Atomsko Sklonište szülővárosa. Pula további két kiváló punk csoportja a Kud Idijoti és a valamennyire fiatalabb felállítású Messerschmitt. A későbbi rijekaiak közül kiemelkedő a Let 3. *Two dogs fuckin* című nagylemezüket 1989-ben az év legjobb rock-albumának választották Jugoszláviában. Szintén felléptek a Répa Fesztiválon. Vad, szilaj gitárzenét játszanak, de lágyágukban is érezhető valami kemény sodródás.

A noise-nak, azaz a zaj művészetének színvonalas képviselői közül a rijekai Grč, a sarajevói Sch és a zágrábi Sexa érdemel dicséretet. A jugoszláviai noise bandákra fokozottan érvényes Michael Gira kijelentése, mely szerint a Swans pokoli koncertjei „egy jó kemény szexre, nemi aktusra hasonlítanak”. Noise-t csak mély, bestiális szenvedéllyel lehet játszani, mímelni lehetetlenség, hiszen mindjárt hazuggá, dögunalmassá válik. Csak a szenvedés által „artikulált” zajzene, zajprodukció hiteles, elviselhető.

A horvát főváros, Zágráb a sminkerek városa, a legtöbb és legjobb rock-klub, hangversenyterem (Kulušić) itt található, ám igazán autentikus rock-pezség nincs. A Sexa, a Dee Dee Mellow, a Cul De Sac és a Trobecove Krušne Peći képviselik az alternatívokat. Idevalósi még a legnépszerűbb és legsikeresebb Yu-punk banda, a Psichomodo Pop (à la Ramones), valamint az ősbőlény Parni Valjak (à la Rolling Stones) zenekar.

Viva communismo

Belgrádban, ahol a kommunizmus mindig szilárdan tartotta magát, a nyolcvanas évek elején, az új hullám idején egész sor izgalmas formáció működött, akkor valahogy úgy látszott, hogy Belgrád is végre valahára levetkezi a balkáni provincializmust. De aztán Belgrád vált a legordenárébb népi-műzene központjává. Csupán három valamirevaló együttest lehet kiemelni, ezek a Disciplina Kičme, az Ekatarina Velika és a Partibrejkers. A Disciplina duóként indult, Koja, a basszusgitáros meg egy dobos alkotta. Koja karizmatikus egyéniség, a Šarlo Akrobata nevű minimalista punk trióban kezdte pályafutását. A Šarlo 1981-ben kiadott *Bistriji i tuplji čovek biva kad... (Az ember okosabb vagy ostobább lesz, ha...)* című munkája még ma is friss, minden idők 10 legjobb Yu-albuma között van a helye. Koja következetesen kitartott excentrikus, kaotikus, antikommersz muzsikája mellett, s a Disciplina létszámát később fúvósokkal bővítette. A Partibrejkers punk egysége is furcsa felállásban kezdte pályafutását. Egy énekes, két szólógitáros, és egy dobos alkotta. Lassan egyre inkább eltávolodtak a bemutatkozó nagylemezükön felvillantott zenei világtól, a lázzal, lázadással teli frappáns dalszövegekben megfogalmazott elveiktől. A belgrádi rock oszlopos tagja volt még Ekatarina Velika is, ők főként dallamos pop-rockos nótákat készítettek.

Kojának az irányítása alatt készítette el nagylemezének anyagát egy másik szerb együttes, az újvidéki Boye. Ez a lányzenekar őrde színfoltja a Yu-rocknak, zenéjük se rossz, sőt egészen rendben van. Albumuk címe *Dosta, dosta (Elég, elég)*. Belgrádban egyébként számtalan másod- és harmadrangú punk, hardcore, trash stb. csoport tevékenykedik, az anonimitásból azonban nem tudnak előtörni, zenei világuk, koncepciójuk nagyon labilis.

Az egykori Jugoszlávia legdélibb köztársaságából, Macedóniából, Szkopjéből származik a Joy Division legszínvonalasabb változata, neve Mizar. Sötét tónusú sűrítményeiket bizánci ortodox elemekkel spékelik. A macedónok egyáltalán nem ragaszkodnak a kommunizmushoz.

U. i.

Utoljára írom. Idekívánkozik még, hogy Jugoszláviában nagyon korlátozott lehetőségek voltak a haladó szellemű, alternatív rock törekvések kibontakoztatására. Nagyon kevés együttesnek sikerült lemezre kerülnie. Az alternatívok, az undergroundok kiadásával csupán két-három Ljubljana-i független kiadó foglalkozik.

Viszont meg kell említeni, hogy a szlovéniai koncertszervezők (Igor Vidmar, Radio Student, ŠKUC) kivételes ízlése, állhatatossága és érzéke folytán a nyolcvanas évtizedben folyamatosan olyan zenekarokat láthatott és hallhatott a nagyérdemű, amelyek meghatározták napjaink rock and rollját. Többször is közönség elé lépett például a Sonic Youth, de bemutatkozott a Swans, az Einstürzende Neubauten, a Test Department, a Virgin Prunes, az Exploited, a UK Subs, a D.O.A., a Butthole Surfers, a Crime And The City Solution, a Residents, a Nick Cave And The Bad Seeds és még sokan mások. Azt hiszem, ez a névsor magáért beszél.